

NELÍTOSTNÝ SOBOJ. *DER TREUDEUTSCHE HULTSCHINER* A DALŠÍ PERIODIKA V BOJI O PŘÍZEŇ HLUČÍNSKÉHO OBYVATELSTVA OD PŘIPOJENÍ HLUČÍNSKA K ČSR DO ROKU 1930¹

Pavel Kladiwa

DOI 10.69108/slsb.2024.2.02

Pavel Kladiwa: A Fierce Duel. *Der treudeutsche Hultschiner* and Other Periodicals in the Struggle for the Favour of the Hlučín Population from the Annexation of the Hlučín Region to Czechoslovakia until 1930

*Based on the 1919 peace conference decision, Hlučín region was separated from Germany and came to Czechoslovakia. The problematic integration of the Hlučín region into the newly created state is a well-known fact. The article complements the state of research with a detailed analysis of the content of the irredentist journal *Der treudeutsche Hultschiner*, which influenced the attitudes of the inhabitants of the Hlučín region and the Hlučín optants. The article also characterizes the attitudes of other periodicals that were published in the Hlučín region in the 1920s: *Hultschiner Zeitung*, *Katolické noviny*, *Moravec* and *Náš domov*.*

Key Words: Czechoslovakia; Germany; Hlučín Region; 20th century; Press; Iredenta

Rozhodnutím versailleské mírové smlouvy z 28. června 1919 připadla jižní část hornoslezského okresu Ratiboř (německy Ratibor) nově vzniklému československému státu. K předání území z německé pod československou svrchovanost došlo 4. února 1920, přičemž tradiční správní centrum, Ratiboř, zůstalo po rozdělení v německé části okresu. Obyvatelstvo Hlučína, jak se po oddělení od Ratiboře začalo tomuto území říkat, přijalo nové poměry a novou státní příslušnost spíše chladně až odmítavě. Se změnou státu většinou nesouhlasilo a raději by zůstalo v Německu, a to i se svým domovem.² Československý stát si jeho přízeň získával dosti obtížně, čehož si povšimnuli už doboví

---

1 Studie byla napsána v rámci řešení projektu SGS05/FF/2024 „Archeologie paměti. Pruská a nacistická minulost v historické a rodinné paměti na Hlučínsku“, na Filozofické fakultě Ostravské univerzity. Za cenné připomínky a podněty, které jsem zapracoval do finální verze studie, děkuji Jiřímu Neminářovi.

2 Toto považuji za průkazný fakt, byť bylo obyvatelstvo Hlučína k takovému postoji motivováno německou propagandou. Milan Myška sice před čtvrtstoletím informoval o listopadovém memorandu z roku 1918, v němž se měla většina farářů a kaplanů z Hlučína, kromě těch z Ludgeřovic, Štěpánovic a Velkých Hořtic, vyslovit pro Československo. Memorandum se nedochovalo, o jeho obsahu víme zprostředkovaně z referátu kravařského učitele Knappého před ratibořským landrátem Wellenkampem. Nicméně *Katolické noviny*, tiskový orgán pišící v intencích zájmů katolických duchovních z Hlučína, až do rozhodnutí mírové konference neochvějně hájil myšlenku setrvání území v Německu. Viz Milan MYŠKA, *Zápas Čechů o Hlučínsko (před rokem 1920)*, in: *Evropa mezi Německem a Ruskem: sborník prací k sedmdesátinám Jaroslava Valenty*, Praha 2000, s. 255–266, zde s. 264.

čeští i němečtí autoři.³ Důvody popsala a analyzovala v řadě studií a několika knihách novodobá historiografie.⁴ Domnívám se, že autorky a autory píšící o Hlučínsku lze rozdělit do tří základních skupin: na ty, kteří sledují jeho osudy ve 20. století se značnou empatií a do určité míry jeho obyvatelstvo hájí (zejména Vilém Plaček a Nina Pavelčíková), na ty kteří nezaujmají hodnotící soudy a předávají fakta nashromážděná studiem pramenů (Ivana Kolářová),⁵ a konečně na ty, kteří se ve svém líčení ztatečně přiklánějí k postojům československého státu a k jeho hodnocení situace (Milan Myška, Karel Sommer).⁶

Doplnit stav bádání meziválečného Hlučínska a našich znalostí o něm můžeme už spíše jen v dílčích aspektech. Domnívám se, že jedním z nich by mohla být podrobná analýza dobových periodik, která vycházela na Hlučínsku nebo v jeho bezprostředním okolí, vyjadřovala ideje, přání a vize svých redaktorů a na ně napojených politických kruhů, ovlivňovala názor svých čtenářů. V tomto článku se zaměřím na stěžejní periodika na Hlučínsku a o Hlučínsku v prvním desetiletí jeho života v rámci ČSR, tedy do roku 1930 (*Der Treudeutsche Hultschiner; Hultschiner Zeitung, Moravec, Náš domov*).⁷ Považuji za smysluplné, pojednat o tomto období zvláště, neboť po prohloubení hospodářské krize nastala kvalitativně odlišná situace, a vše se radikalizovalo.

3 Z české strany například Karel KYAS, *Hlučínské paměti*, Vyškov 1926; Gustav KOŘENÝ, *Dnešní Hlučínsko*, Opava 1924; Lev BENA, *Hlučínsko. Stručná informace a průvodce krajem*, Brno 1924; Rudolf STRÁNSKÝ, *Hlučínsko*, Opava 1938. Ze strany německé (iredenty) pak Hermann JANOSCH, *Das Hultschiner Ländchen*, Ratibor 1930; Eberhard BOLLACHER, *Das Hultschiner Ländchen im Versailler Friedensvertrag*, Stuttgart 1930.

4 Např. Vilém PLAČEK, *Prajzáci aneb k osudům Hlučínska 1742–1960*, Kravaře 2000; TÝŽ, *Prajzáci II aneb Hlučínsko ve staronové vlasti 1920–1938*, Háj ve Slezsku 2007; Jiří JUNG – Jiří NEMINÁŘ, *Kdo jsou lidé na Hlučínsku*, Muzeum Hlučínska 2016; Nina PAVELČÍKOVÁ, *Postoje obyvatelstva Hlučínska v letech politických zvratů 1930–48*, Slezský sborník 88, 1990, č. 1, s. 280–95; Karel SOMMER, *Proněmecké iredentistické hnutí na Hlučínsku v první polovině 20. let*, Slezský sborník 90, 1992, č. 3–4, s. 227–241; J. NEMINÁŘ (ed.), *Hlučínsko 1920–2020: sborník příspěvků z konference ke 100. výročí vzniku Hlučínska*, Hlučín 2020; Pavel KLADIWA, „Řeč moravská, duše pruská?“ *Česko-německé soupeření na Hlučínsku v meziválečném období*, Hlučín: vlastivědný časopis Muzea Hlučínska, 5, 2015, č. 2, s. 29–32; Manfred ALEXANDER, *Das Hultschiner Ländchen in der Berichterstattung der deutschen diplomatischen Vertretung in Prag (1919–1932)*, Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis, řada C, 5, 2000, s. 287–299.

5 Autorka v trojici studií popsala bezpečnostně-politickou situaci na Hlučínsku „očima“ pořádkových složek, tedy policie a četnictva. Podrobně analyzovala jednotlivé záležitosti a kauzy, k čemuž využila úřední agendu pořádkových složek dochovanou v archivních pramenech. Ivana KOLÁŘOVÁ, *Bezpečnostně-politické poměry a působení pořádkových složek na Hlučínsku ve 20. letech 20. století*, Slezský sborník 113, 2015, č. 1, s. 89–113; TÁŽ, *Bezpečnostně-politické poměry na Hlučínsku očima pořádkového aparátu v první polovině 30. let 20. století*, Slezský sborník 115 (2017), č. 2, s. 49–69; TÁŽ, *Bezpečnostně-politické poměry na Hlučínsku očima pořádkového aparátu v období mezi volbami 1935 a Mnichovskou dohodou*, Slezský sborník 116, 2018, č. 1, s. 57–81.

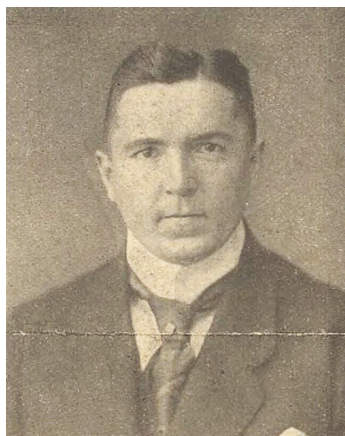
6 Srov. K. SOMMER, *Proněmecké iredentistické hnutí*. Autor v citované studii kupříkladu nevnímá důvody, které vedly čl. stát k anulování obecních voleb v některých obcích na Hlučínsku v první polovině 20. let, jako vysoce účelové. Z úředních pramenů státní provenience přebírá neverifikovatelná tvrzení, že práci v Německu ztratil každý Hlučičan, jehož rodinný příslušník vstoupil na Hlučínsku do českých spolků, respektive že autochtonní obyvatelstvo Hlučínska nenavazovalo dostatečné kontakty s českým prostředím z obavy, že by se mu to vymstilo po opětovném připojení k Německu.

7 Jde o periodika, pro které bylo Hlučínsko hlavním objektem zájmu. Zprávy o Hlučínsku, byť pochopitelně v nižší frekvenci, se objevovaly i v dalších periodících, zejména těch vycházejících v Moravské Ostravě a v Opavě.

Prakticky okamžitě poté, co se objevily informace o možném připojení části či celého Ratibořska k ČSR, se v Německu zformovala skupina lidí, která ovlivňovala nálady hlučinského obyvatelstva v proněmeckém a v protičeskoslovenském duchu. Jejím konečným cílem bylo ponechání, respektive, po rozhodnutí mírové konference, znovunavrácení území k Německu. Tato skupina všemožně podporovala proněmecké kulturní, spolkové a politické aktivity na Hlučínsku. Rekrutovala se zejména z učitelů a úředníků, kteří tam působili již před rokem 1920. V případě učitelů šlo zejména o osoby působící přímo na školách v jižní části Ratibořska (tedy na Hlučínsku), jež následně musely či chtěly, vzhledem k počestění školství, odejít. Tedy o osoby, jež náležely do skupiny tzv. optantů. Na Hlučínsku působil v posledních několika měsících před jeho předáním, od listopadu 1919, proněmecký spolek Deutschmährischer Volksbund. Po připojení Hlučinska k ČSR vznikl ve Vratislavi spolek Verband heimattreuer Hultschiner sestávající jen z optantů, a v Ratiboři byl založen spolek podobného názvu, Verein heimatliebender Hultschiner, jehož členy byli i obyvatelé Hlučinska, kteří neoptovali.⁸

Československý stát se zavázal, že do dvou let od tzv. rozhodného dne, kdy mírová smlouva nabyla působnosti (byl jím 10. leden 1920), budou dosavadní němečtí státní příslušníci usazení na Hlučínsku mít svobodnou volbu optovat pro německé státní občanství. Tito optanti, kterých bylo přes 4,5 tisíce, se měli do roka od podání opčního prohlášení přestěhovat do Německa.

Jedním z optantů byl ludeřovický rodák, učitel na koběřické škole a iniciátor tamního spolkového života, Hermann Janosch.⁹ Janosch se stal nejdůležitějším spolupracovníkem hlavního organizátora hlučinské iredenty dr. Reinholda Weigla.¹⁰ V roce 1924 Janosch získal materiální zázemí jako učitel v Křižanovicích (Kreuzenort). Weigel, původní profesí učitel na učitelském ústavu v Ratiboři, inicioval v červenci 1919, týden po rozhodnutí ve Versailles, podpisovou akci, v níž se údajně většina obyvatelstva Hlučinska vyslovila pro setrvání území v rámci Německa.¹¹ Weigel působil na počátku 20. let jako komisař pro přistěhovalce a optanty z Hlučinska. Zřídil pro ně Schutzstelle für Optanten aus dem Hultschiner

Reinhold Weigel

8 K. SOMMER, *Proněmecké iredentistické hnutí*, s. 228.

9 Lumír DOKOUPIL – Milan MYŠKA (edd.), *Biografický slovník Slezska a severní Moravy*, Sešit 5, Opava – Ostrava 1996, s. 49. Také Veronika HOLEŠOVÁ, *Německy psaný pohádkový svět na Hlučínsku*, in: Irena ŠEBESTOVÁ (ed.): *Kulturní a literární život německy mluvícího obyvatelstva*, Hlučín – Ostrava 2014, s. 42–53, zde s. 44.

10 L. DOKOUPIL – M. MYŠKA (edd.), *Biografický slovník*, Sešit 5, s. 134; Zdeněk KRAVAR – Jiří NEMINÁŘ, *Osobní fond Reinholda Weigla*, Hlučínsko: vlastivědný časopis Muzea Hlučinska 7, 2017, č. 2, s. 25–26.

11 Verifikace nezávislým zdrojem není možná, údaj známý z Weiglovy pozůstalosti o 97 % hlasů „pro“ byl velmi pravděpodobně tendenční, a tedy nevěrohodný. Viz V. PLAČEK, *Prajzdci*, s. 32.

Ländchen (Ochranné místo pro optanty z Hlučínska). Pro své schopnosti byl přidělen v březnu 1923 k pruskému ministerstvu vnitra v Berlíně a odtud po půl roce putoval v hodnosti vládního rady k vládnímu prezidiu v Opolí (německy Oppeln). V říjnu 1927 povýšil na vládního ředitele a správce školského oddělení vládního prezidia v Opolí. Weiglova politicky-názorová orientace byla křesťansko-sociální, což určitě hrálo roli, neboť se shodovala s tradiční politickou orientací většiny hlučínského obyvatelstva.

Weiglovy aktivity byly stěžejní pro vznik klíčové opory iredenty, spolku Reichsverband Heimatliebender Hultschiner (dále RHH) čili Říšského svazu vlastimilných Hlučičanů.

Konstituční shromáždění spolku RHH proběhlo 29. 5. 1922 a po pěti měsících měl spolek 11 místních skupin s 1700 členy, dá-li se věřit údaj z časopisu *Der treudeutsche Hultschiner* (dále jen *Treudeutscher*).¹² Nejvýznamnější místní skupiny působily v Ratiboři, Hlivicích (Gleiwitz) a Vratislavi (Breslau). V pozici čestného předsedy vratislavské skupiny nacházíme vrchního prezidenta Josefa Bittu¹³, příbuzného ludgeřovického faráře Aloise Bitty, o němž ještě bude řeč. Postupně byly založeny další místní skupiny, mj. v Křenovicích (Kranowitz; její jádro tvořili obyvatelé tamní kolonie pro hlučínské optanty nazvané Weigelaue), Hindenburgu (Zabrze), Berlíně, Bottropu, Gladbecku, Dellwigu, Westerholtu, Valbřichu (Walbrzych), Bytomi (Beuthen). Místní skupiny zasedaly měsíčně. Z roku 1925 máme informace o kompletním spolkovém vedení RHH. Čestným předsedou byl penzionovaný vrchní prezident z Opolí Bitta, prvním předsedou R. Weigel, výkonným předsedou H. Janosch, spolkovými radními zastupitel Slanina z Bytomi, učitel Slawik z Ratiboře, redaktor Mayer z Bytomi a učitel Petschik z Hlivic. V čestné poradní radě nacházíme dva ratibořské továrníky, Domse a Sobotzika, ratibořského starostu Adolfa Kaschného, vládního viceprezidenta Wellenkampa z Lüneburgu a říšského poslance a duchovního Carla Ulitzku z Ratiboře.¹⁴ V roce 1932 byl H. Janosch výkonným předsedou spolku a učitel Petschik jeho prvním předsedou. Zdá se, že role učitelů, kteří museli roku 1920 opustit Hlučínsko, byla ve spolku nezastupitelná. Členská základna spolku sestávala především z optantů z Hlučínska.

Československá státní moc se snažila o oslabení německého vlivu na Hlučínsku. Stála v tomto ohledu před velice nesnadným úkolem, neboť tisíce obyvatel Hlučínska byly tradičně závislé na pracovních příležitostech v německé části Slezska i jinde v Německu. Muži tam pracovali zejména jako horníci, stavební řemeslníci a dělníci, respektive tovární dělníci, ženy jako hauzírnice (podomní obchodnice) a zemědělské dělnice. Státní moc začala okamžitě podporovat české spolky a českou kulturu na Hlučínsku, a to jako

12 *Der treudeutsche Hultschiner* (v poznámkovém aparátu dále jako TH), listopad 1922. Podle jiného zdroje, a to elaborátu „Iredenta na Hlučínsku“ napsaném v roce 1928 slezským zemským prezidentem Šrámkem, byl RHH založen 11. března 1922 ve Vratislavi, a koncem července téhož roku se centrála spolku přestěhovala do Ratiboře. Viz Národní archiv (dále NA), fond Ministerstvo vnitra I – prezidium 225, kart. 1408. Za upozornění na existenci tohoto elaborátu děkuji Jiřímu Neminářovi.

13 Josef Bitta se narodil v roce 1856 v Hlučině, vystudoval hlubčické gymnázium a práva ve Vratislavi a v Lipsku. V letech 1919–1923 působil jako komisařský vrchní prezident provincie Horní Slezsko. Viz nekrolog v TH, červenec/srpen 1932.

14 TH, listopad 1925.

protiváhu již etablovaným německým organizacím, perzekučně postupovala proti několika z místních organizací Kulturverbandu,¹⁵ a od školního roku 1920/1921 transformovala téměř všechny školy na Hlučínsku na školy s českým vyučovacím jazykem.

Zvláště poslední opatření vnímali němečtí činovníci na Hlučínsku i v Ratiboři velmi citlivě, neboť německé školství považovali za základní pilíř udržení německého vlivu, a rozhodnutí o transformaci veřejných škol na české bylo právně nenapadnutelné, neboť ČSR suspendovala pro Hlučínsko platnost těch školských předpisů, podle kterých měl být při ustanovení vyučovacího jazyka školy zohledněn názor zřizovatele školy a místních školních orgánů.

Obálka jednoho ze sešitů *Der Treudeutsche Hultschiner* zobrazuje muže spoutaného v okovech, jež znázorňují československou správu nad Hlučínskem.

Co způsobilo, že hlučínští optanti vstupovali do spolku RHH vskutku masově? Domnívám se, že stěžejní byly dva faktory: 1) Koncentrace nemalé části optantů na Ratibořsku, kde vytvořili poměrně ucelenou komunitu; 2) Očekávání výhod plynoucích ze členství ve spolku. Zkrátka vědělo se, že optanti aktivně vystupující proti připojení Hlučína k ČSR mají v Německu větší šanci uplatnit se na pracovním trhu, případně i získat bydlení, neboť mohli využít kontaktů vůdčích činitelů RHH na příslušné německé orgány. Několik článků v *Treudeutscher* prokazuje, že spolek pořádal každoroční ozdravné pobyty pro desítky dětí svých členů.¹⁶

Hermann Janosch objasnil úkoly RHH v roce 1926. Ve zprávě o činnosti spolku¹⁷ napsal, že spolek se v prvé řadě snaží o informování veřejnosti doma i v zahraničí o tíživé situaci hlučínského obyvatelstva. Podle Janosche bojoval

15 Kulturverband je zkrácený název pro Deutscher Kulturverband (Německý kulturní svaz), jenž vznikl v roce 1919 jako nástupnická organizace Německého školského spolku (Deutscher Schulverein). Kulturverband měl mnoho set místních organizací po celém Československu.

16 Například v srpnu 1927 pobývaly čtyři desítky dětí v Dolních Francích, respektive ve Württembersku, v říjnu téhož roku 25 dětí v Sovích horách. V roce 1928 mělo na pět desítek dětí vyjet do Württemberska. Viz TH, čísla ze srpna 1927, října 1927, respektive května 1928.

17 Je uložena v Zemském archivu v Opavě, Reinhold Weigel, kart. 16.

spolek za německý jazyk, německou kulturu a právo na sebeurčení na Hlučínsku, jakož i proti českým pokusům o expanzi do ratibořského a hlubčického okresu. Proto zřídil vědeckou příhraniční knihovnu a připravoval konstituování tzv. pohraničního archivu, ve kterém se měl shromažďovat veškerý materiál k hlučínské otázce a další vlastivědný materiál.¹⁸ Spolek sledoval české noviny a překládal nejdůležitější články z nich. Pro popularizaci své činnosti vydával jednak kalendář *Deutsches Grenzland. Heimatkalender für Oppa- und Zinnawacht* (Německé pohraničí. Domovský kalendář k hájení Opavice a Pštiny),¹⁹ a jednak měsíčník *Der treudeutsche Hultschiner* (Věrný německý Hlučičan), jenž začal vycházet v Ratiboři na konci roku 1922 za Janoschova redaktorství. Časopis nesl podtitul *Kampfblatt der heimatliebender Hultschiner für Recht, Freiheit und Selbstbestimmung* (Bojový list vlastimilných Hlučičanů za právo, svobodu a sebeurčení). Hlavička listu vévodilo vyobrazení muže právě opouštějícího svou truchlící vlast, které věnuje pohled na rozloučenou (zjevná narážka na optanty), a úderná hesla Heil! Helft! Rettet! (Uzdrav! Pomož! Zachraň!). V některých letech vycházel ve dvojčíslech, tedy v podstatě jako dvojměsíčník.

Další z motivů v Der Treudeutsche Hultschiner zachycuje mladého muže z Hlučínska, který je donucen odejít z rodného kraje do Německa.

Janosch vytýčil časopisu tyto základní úkoly: 1) Informování německé veřejnosti a zahraničí o nouzi Hlučínska odstoupeného proti své vůli; 2) Morální podpora Hlučičanům bojujícím za řeč, německou kulturu a sebeurčení; 3) Obrana před českými pokusy o rozšíření území. Poslední bod podrobněji vysvětlil úvodní článek srpnového čísla časopisu v roce 1924: „Naše sdružení tvoří zároveň německou stráž. Nikdy

¹⁸ Těžko říci, zda archiv skutečně vznikl. Pokud ano, mohou být některé jeho materiály dnes umístěny v objemné Weiglově pozůstalosti v Zemském archivu v Opavě.

¹⁹ Pština (Pless, Psczyna) je město ležící asi 20 km severozápadně od Bílska.

nepřipustíme, aby Češi požadovali ještě další území okresu Ratiboř a Hlubčice. Nikdy nestrpíme, aby touž mocí, týmiž prostředky přišel německý lid o další území.“ Pocit takového nebezpečí se čtenářům snažila vstřípit rubrika „Zinnawacht“ (Stráž na Pštině). Je třeba zdůraznit, že žádné takové nebezpečí reálně nehrozilo. Československá delegace na mírové konferenci žádala přičlenění větší části Ratibořska i s Rybnickou uhelnou pávní, avšak poté, co vítězné mocnosti rozhodly jinak, Československo vůbec neuvažovalo o pozdějším rozšíření nově získaného území o další obce. Je proto velmi pravděpodobné, že RHH se snažil vyvolat pocit nebezpečí účelově, aby německým úřadům připadal prospěšný a mohl po nich nárokovat finanční prostředky.

Centrálním bodem, který se neustále skloňoval ve všech pádech, bylo právo na sebeurčení a jeho odepření Hlučínsku. Při každém výročí odtržení Hlučínska od Německa se v *Treudeutscher* připomínalo „lidové hlasování“ zorganizované Weiglem v roce 1919, v němž se 93,7 % obyvatelstva vyslovilo pro setrvání v Německu. Aby mohl RHH ve svém měsíčníku *Treudeutscher* argumentovat právem na sebeurčení, musel neustále přesvědčovat o tom, že na Hlučínsku žije německé obyvatelstvo, které těžce zápasí o své německví, německou řeč a německou kulturu. Ve zjevném rozporu s výsledky předválečné pruské statistiky mateřského jazyka bylo tvrzení, že 90 % obyvatelstva Hlučínska neovládá češtinu ani slovem ani písmem – se čtením a psaním v češtině mělo obyvatelstvo skutečně problémy kvůli latince (bylo zvyklé na kurent a švabach), nicméně v ústním styku mluvilo nářeční češtinou. Dobře německy uměl málokdo, což souviselo se socioprofesioním zařazením většiny obyvatelstva do dolních vrstev se základním vzděláním. V roce 1905 se v pruském sčítání lidu přihlásilo k německé mateřské řeči v Kravařích, tedy v pozdější výspě německé iredenty, pouze 181 obyvatel (5,16 %), kdežto k moravské (české) mateřské řeči 3 220 obyvatel (91,8 %). Specifikem byla možnost zápisu dvou mateřských jazyků, což mělo pruským úřadům zjevně sloužit jako indikátor postupu germanizace. Znalost němčiny a jiného (tedy českého) jazyka však v Kravařích udalo pouze 84 lidí (2,4 %). Pruské úřady těžko můžeme podezírat z umenšování podílu němčiny, vždyť státní zájem byl přesně opačný.²⁰

Dalším zdůrazňovaným mýtem, který následně zakořenil i v rodinné paměti na Hlučínsku a předával se z generace na generaci, byla údajná prosperita území v německé éře, která se se začleněním do ČSR vytratila, načež bylo Hlučínsko v hospodářském ohledu „heruntergewirtschaftet“. Hlučínsko bylo před připojením k ČSR stěží ekonomicky kvetoucím územím, když tisíce jeho obyvatel musely odjíždět za prací desítky i stovky kilometrů. Relevantnějším argumentem uvedeným *Treudeutscher* bylo přerušení přirozené vazby na Ratiboř a hornoslezskou průmyslovou oblast a propuštění stovek

20 *Gemeindelexikon für das Königreich Preussen. Auf Grund der Materialien der Volkszählung vom 1. Dezember 1905. Heft VI. Provinz Schlesien*, Berlin 1908. Údaje pro obce pozdějšího Hlučínska jsou na s. 276–286. Kromě i za I. republiky většinou německých obcí Sudic a Třebomí se v roce 1905 výraznější německojazyčná minorita nacházela pouze v Hlučíně (spolu s tehdy ještě samostatnou, ale v roce 1921 již přičleněnou Dlouhou Vsí, 23,3 % obyvatel německého mateřského jazyka a 0,74 % mluvčích německého a českého jazyka) a v Malých Hořticích (33,9 % německý mateřský jazyk a 0,7 % německý a český jazyk).

hlučinských dělníků z průmyslových závodů na Chořovsku a Katovicku, které připadly Polsku.²¹

Jakou agendu časopis *Treudeutscher* sledoval a o čem informoval?²² Jeho největší pozornosti a kritice se těšila situace ve školství na Hlučínsku, tedy počestění škol ve všech obcích kromě Sudic a Třebomí a postup úřadů proti dojíždění hlučinských žáků do německých škol v Opavě, jakož i proti institutu domácího vyučování (*Privatunterricht*).²³ Upozorňoval na závazek vyplývající z podpisu smlouvy na ochranu národnostních menšin z 10. září 1919, tedy na povinnost otevřít jinojazyčné školy tam, kde žije značný podíl československých občanů jiného než československého jazyka.²⁴ Takovýto závazek byl skutečně inkorporován i do ústavy, a sice do § 131: „*V městech a okresích, v nichž jest usedlý značný zlomek státních občanů československých jiného jazyka než československého, zaručuje se dětem těchto československých občanů ve veřejném vyučování v mezích všeobecné úpravy vyučovací přiměřená příležitost, by se jim dostalo vyučování v jejich vlastní řeči, přičemž vyučování československé řeči může býti stanoveno povinným.*“ Avšak, nehledě na již zmíněné suspendování celostátně platných školských předpisů na Hlučínsku, problém spočíval v tom, jak interpretovat onen „značný zlomek“. *Treudeutscher* se domníval, že směrodatným měl být limit čtyřiceti školou povinných dětí ve školním obvodu, jak bylo praxí v předlitavském školství, a proto by měly být otevřeny veřejné obecné školy s německým vyučovacím jazykem minimálně v Hlučíně, Ludgeřovicích, Bolaticích a Kravařích.²⁵

Treudeutscher referoval o zákazu místní skupiny Kulturverbandu v Kravařích v roce 1924 zdůvodněném překračováním pole působnosti (organizováním *Privatunterrichtu* přijímajícím převážně děti české národnosti, tj. jejich odnárodňováním, a tím vyvíjením politické činnosti, jež je nepolitickému spolku zapovězena).²⁶ Velkou pozornost věnoval parlamentním interpelacím německých poslanců týkajících se školské politiky na Hlučínsku. Zejména kravařský rodák JUDr. Felix Luschka, poslanec za Německou křesťanskosociální stranu, se hlučinské problematice intenzivně věnoval. Časopis podrobně informoval o judikátech Nejvyššího správního soudu, které shledaly nezákonným postup státní moci (v tomto případě reprezentované Josefem Šrámkem, zplnomocněným vládním komisařem pro Hlučínsko) vůči rodičům posílajícím své děti do opavských německých škol nebo do *Privatunterrichtu*. Například v roce 1924 otiskl klíčové pasáže judikátu, podle nějž mohli rodiče dát své dítě do domácího vyučování, aniž by potřebovali předchozí

21 TH, červenec/srpen 1924, prosinec 1924.

22 Jednotlivé ročníky a čísla časopisu *Der treudeutsche Hultschiner* popsal ve své diplomové práci Tomáš Tracz, aniž by však materií utřídil a analyzoval. Tomáš TRACZ, *Spuren der deutschen Kultur in der eigenen Region am Beispiel der Zeitung „Der treudeutsche Hultschiner“*, Ostrava 2014 (nepublikovaná diplomová práce).

23 Podrobně viz P. KLADIWA, *Národnostní politika na meziválečném Hlučínsku (s důrazem na základní školství)*, Slezský sborník 113, 2015, č. 1, s. 105–128.

24 TH, květen 1924 a září 1924.

25 TH, červenec/srpen 1929.

26 TH, září 1924, říjen 1924.

povolení školského úřadu.²⁷ V roce 1927 „oslavoval“ judikát, který zakázal přezkušování znalostí dětí navštěvujících Privatunterricht okresním školním inspektorem. Soud totiž konstatoval, že přezkoušení musí proběhnout na k tomu určené obecné škole (tedy na škole s německým vyučovacím jazykem).²⁸

Badatelsky velmi cenné údaje obsahuje první dvojčíslu *Treudeutscher* z roku 1930. Nachází se v něm tabulka s přesnými počty dětí z jednotlivých obcí Hlučínska studujících na opavských německých školách a v Privatunterrichtu.

Školskou problematiku ukončíme zprávou o Luschkově parlamentním projevu z roku 1931, v němž vyzval vládu, aby referovala o opatřeních na Hlučínsku. Upozornil na znění § 5 zákona č. 76 Sb. z 30. 1. 1920, podle kterého je sice vláda pověřena instalovat na Hlučínsku správu a soudnictví, má však o tom podat zprávu parlamentu, což se dosud nestalo.²⁹

Druhou vysoce sledovanou oblastí byly volby, ať už parlamentní, anebo obecní. Připomeňme si, že na Hlučínsku byla v roce 1920 i na obecní úrovni instalována v podstatě koloniální správa, neboť po rozpuštění zastupitelstev všech obcí vládním komisařem Šrámkem dne 14. července 1920 byly jmenovány nevolené správní komise. Ty fungovaly více než tři roky, neboť řádné obecní volby se konaly až v září 1923, a to ještě ne ve všech obcích.³⁰ V několika obcích včetně Hlučina byly volby anulovány kvůli protestům českých stran poukazujících na údajnou nezákonnou agitaci v době voleb. *Treudeutscher* považoval anulování voleb za účelové a motivované spíše vítězstvím německého tábora než prohrěšky proti zákonu, s čímž by se dalo souhlasit.³¹ Oslavoval vítězství německých křesťanských sociálů v opakovaných volbách, ve kterých si české strany nijak nepolepšily, a kritizoval předvolební nátlak z české strany, zejména na zájemce o půdu a také na horníky. Příděl půdy, respektive udržení místa na šachtě, měly být podmíněny státoporným jednáním, tj. odevzdáním hlasů českým kandidátům.³² Tvrzení je neprokazatelné, ale takový postup považují za pravděpodobný, neboť určité náznaky v tomto duchu obsahoval i český tisk na Hlučínsku (viz dále).

Nátlak na obyvatelstvo však v době voleb velmi pravděpodobně přicházel i z německé strany. Podle tvrzení zemského prezidenta Šrámka bylo dělnictvo přímo nuceno vstupovat do RHH tím způsobem, že žadatelům o práci v Německu bylo sděleno, že ji obdrží, pouze pokud se stanou členy spolku.³³

27 TH, říjen 1924.

28 Viz judikát Nejvyššího správního soudu 3923/27 z 20. dubna 1927. Národní archiv (dále NA), fond Nejvyšší správní soud, kart. 858.

29 TH, červenec/srpen 1931. Doslovné znění inkriminovaného paragrafu: „*Vláda se zmocňuje, by provedla v územích inkorporovaných všechna opatření, potřebná k zavedení řádné správy a řádného soudnictví. O opatřeních podle tohoto zákona provedených podá vláda Národnímu shromáždění zprávu.*“

30 V. PLAČEK, *Prajáci*, s. 51.

31 TH, květen 1924.

32 TH, červenec 1924.

33 Elaborát „Iredenta na Hlučínsku“. NA, fond Ministerstvo vnitra I – prezidium, kart. 1408.

Častou „metodou“ uplatňovanou nejen v *Treudeutscher*, ale i v německém tisku přímo na Hlučínsku, bylo porovnávání výsledků parlamentních či obecních voleb s výsledky sčítání lidu na Hlučínsku v roce 1921, případně v roce 1930. Německý tisk tím chtěl dokázat, že v tajných volbách, v nichž se mohlo obyvatelstvo, na rozdíl od sčítání národnostních poměrů, vyjádřit svobodně, se prokázal skutečný, tj. „německý“, charakter Hlučínska (při sčítání lidu státní orgány verifikovaly, zda je zapsaná národnost v souladu s etnickými poměry, primárně s mateřským jazykem).³⁴ Tímto způsobem byl v *Treudeutscher* oslavován výsledek parlamentních voleb na podzim 1925. *Treudeutscher* zdůraznil, že německému vítězství nezabránila ani tvrdá Šrámkova opatření zdůvodněná agitací z Německa ohrožující klid, pořádek a konsolidaci poměrů na Hlučínsku. Konkrétně šlo o přísný dohled nad malým přeshraničním stykem, zákaz nedovoleného rozšiřování a plakátování tiskovin, zákaz rozšiřování nepravdivých zpráv, zákaz nošení nepovolených odznaků, varování hostinským, aby nedávali k dispozici svůj sál k protizákonným a státu nepřátelským shromážděním, atd. Úřední sesazení ludgeřovického faráře Aloise Bitty, které nastalo ještě před volbami, dal *Treudeutscher* do souvislosti s údajným přesvědčením českých úřadů, že Bitta jako populární osoba bude kandidovat za německé křesťanské sociály.³⁵ Časopis zveřejnil na celou stránku přesné volební výsledky parlamentních voleb 1925 v hlučínských obcích.³⁶ O tři roky později podobně oslavoval německé volební vítězství v zemských a krajských volbách na Hlučínsku, konkrétně zisk 57 % hlasů. Jak zdůraznil, vítězství bylo dosaženo navzdory reorganizaci hlučínského okresu motivované právě snahou o oslabení německých pozic.³⁷

Domnívám se, že ztotožňování volebních výsledků s národnostní statistikou bylo vysoce účelové a ve své podstatě značně problematické, neboť hlasy německým stranám na Hlučínsku (ve 20. letech zejména křesťanským sociálům) byly spíše projevem politického smýšlení a očekávání ekonomické výhodnosti proněmeckých postojů.

V době sčítání lidu 1921 ještě *Treudeutscher* nevycházel, nicméně zpětně kritizoval předpisy neumožňující lidem moravské (české) etnicity zápis německé národnosti. Hermann Janosch v článku z roku 1929 oprávněně konstatoval, že zásahy do sčítání lidu v roce 1921 byly motivovány tím, aby podíl Němců na Hlučínsku klesl pod 20 % a němčina tak nebyla v okrese úředním jazykem. Administrativní reformu hlučínského okresu 1928 dal Janosch, opět oprávněně, do souvislosti s blížícím se sčítáním lidu 1930 a pojištěním poklesu německého podílu na obyvatelstvu.³⁸ V prvním čísle roku 1931 vyšel v *Treudeutscher* dlouhý článek k praktikám při sčítání lidu 1930 na Hlučínsku.³⁹

34 Podrobně viz P. KLADIWA, *Smýšlením Němci, statisticky Češi. Národnostní klasifikace na meziválečném Hlučínsku*, Časopis Slezského zemského muzea, série B, 64, 2015, č. 1, s. 21–34.

35 TH, listopad 1925. K Bittově kauze viz V. PLAČEK, *Prajzáci II*, s. 106–108.

36 TH, prosinec 1925.

37 TH, prosinec 1928.

38 TH, leden/únor 1929.

39 TH, leden/únor 1931.

Časopis přinášel v každém čísle drobné zprávy z hlučínských obcí, zejména pokud se týkaly činnosti německých spolků (těch bylo na Hlučínsku 124 podle statistiky z roku 1927), německých stran, čechizačních opatření, různých drobných konfliktů s československými úřady, atd. Každé číslo *Treudeutscher* rovněž informovalo o činnosti místních skupin RHH, zejména o spolkových zasedáních. V rámci rubriky „Heimatkunde“ vyšla řada historicko-vlastivědných článků, které by mohly mít hodnotu i pro dnešní badatele, například o historii hauzírnictví v Kravařích, o historii lnářství na Hlučínsku, o chovu ovcí na Hlučínsku, o sochaři Janu Jandovi atd.

Jelikož byla činnost RHH ostře protičeskoslovenská a spolek se netajil tím, že jeho aktivita je vedena snahou o opětovné oddělení Hlučínska od Československa, československé úřady jej bedlivě monitorovaly. Pečlivě pročitaly každé číslo spolkového časopisu a jejich agenti navštěvovali schůze ratibořské „hlavní“ skupiny Reichsverbandu. Nepřipouštěly činnost RHH ani distribuci spolkového časopisu na Hlučínsku. Vedly si evidenci optantů, kteří vstoupili do RHH.

K prvnímu zatýkání lidí pracujících pro RHH na Hlučínsku došlo hned v roce 1922.⁴⁰ Od roku 1923 mohlo být členství v RHH postihováno podle Zákona na ochranu republiky.⁴¹ Pár článků v TH líčilo zatčení, pobyt ve vazbě a následné vyhoštění několika optantů, kteří přijeli na Hlučínsko na návštěvu k příbuzným. Sugestivní líčení není možné verifikovat, lze předpokládat přehánění.

Řada článků od druhé poloviny 20. let naznačuje zasítování RHH jako vydavatele *Treudeutscher* do německých organizací cílících na německé menšiny na východě. Vyvolává to dojem systematického úsilí o znovunabytí vlivu na ztracených územích, úsilí zjevně posíleného Locarnskými dohodami z října 1925⁴² a přijetím Německa do Společnosti národů. Koneckonců, Reinhold Weigel prohlásil už na podzim 1924 na vlasteneckém večeru spolku RHH v Ratiboři toto: „*Německá práce v pohraničí [Grenzlandarbeit] musí stále zdůrazňovat, že právo na sebeurčení, které si nárokovaly všechny národy, platí i pro německý lid. Naše touha, naše víra v budoucnost, je sjednocení všech německých kmenů a krajů [Gae] souvislého sídelního území.*“⁴³

V listopadu 1927 se zástupci RHH účastnili ve Vratislavi jednání s představiteli organizací Vereinigte Verbände heimattreuer Oberschlesier, Deutscher Schutzbund, Ostbund, Sudetendeutscher Heimatsbund.⁴⁴ A od roku 1926 byl RHH součástí Východního výboru – pracovního společenství východních svazů sdružených v Německém ochranném spolku (Ostauschuss – Arbeitsgemeinschaft im Deutschen Schutzbund vereiniger

40 NA, Ministerstvo vnitra I – prezidium 225, kart. 1408, elaborát „Iredenta na Hlučínsku“.

41 Tento známý zákon 50/1923 Sb. schválil parlament po atentátu na Aloise Rašína. Členství v RHH postihoval paragraf § 17, jenž pojednával o „sdružování státu nepřátelském“.

42 Dohody představují dosti zásadní tržlinu do Benešovy koncepce zahraniční politiky. Daly totiž mezinárodní záruky německé západní hranici na Rýně, aniž by byly smluvně zaručeny východní hranice Německa.

43 TH, prosinec 1924.

44 TH, listopad 1927.

Ostverbände).⁴⁵ Zhruba od roku 1927 se v *Treudeutscher* začaly nově objevovat zprávy o životě německých menšin v jiných zemích.⁴⁶ Článek z jara 1929 definoval úkoly pro německé vlastenecké hnutí na východě (Ostdeutsche Heimatbewegung). Boj o vlast prý musí být veden v trojím ohledu: 1) Znovuzískání nespravedlivě ztracených území; 2) Ochrana ohrožených pohraničních území; 3) Vzbuzení zájmu celého německého národa o problematiku východních Němců.⁴⁷ V roce 1931 noviny přetiskly přednášku pro Grenzlanddienst (Pohraniční služba), což bylo pracovní společenství v rámci RHH, jež měla výmluvný název Der Lebenskampf des Deutschtums im europäischen Ostraum (Životní boj Německva v evropském východním prostoru).⁴⁸

Tuto část zakončíme bojovným článkem, jenž je příkladem vytváření mýtu o nacionálně uvědomělých jedincích, jejichž uvědomělost má pramenit v tom, že žijí na jazykové hranici, tedy v kontaktu s jiným etnikem.⁴⁹ V tomto případě se má navíc jednat o uvědomělou mládež, tedy nadějnou nastupující generaci: „Pohraniční mládež! Stojí v protikladu k dobovému čilému shonu, ta ví, že musí mít čas na vnitřní život, na vývoj, má-li být zdravá. [...] návrat k mladicky radostnému, k přirozenému, byl jen počátkem vývoje“. („Grenzlandjugend! Sie steht im Gegensatz zu dem geschäftigten Treiben der Zeit, Grenzlandjugend weiss, dass das Innenleben, das Wachsen des Menschen Zeit haben muss, soll es gesund sein. [...] Die Rückkehr zu dem Jugendfrohen, zum Naturhaften war nur der Anfang für eine Entwicklung“).⁵⁰ Realita bývala složitější. U některých lidí došlo k „národní aktivizaci“ mj. vlivem kontaktu s jinojazyčným prostředím, avšak na jazykovém pomezí byla identita autochtonních obyvatel častěji spíš „rozdvojená“, nejednoznačná. Nezřídka hovořili oběma jazyky, a stěží mohli uvažovat v intencích nepřekonatelných jazykových a národnostních protikladů.

V posledních letech vydávání už listu *Treudeutscher* očividně „chyběl materiál“. Faktograficky už byly články chudší, zato rostla jejich útočnost vůči Československu. Vydávání skončilo náhle, bez vysvětlení, třetím dvojčíslem jedenáctého ročníku (1933). Lze předpokládat souvislost se změnou režimu v Německu.

Do jisté míry soupeřníkem *Treudeutscher* byl v Hlučíně vycházející list *Hultschiner Zeitung*. Vydával ho hlučinský knihtiskař a starosta Richard Peschel⁵¹ a měl křesťansko-sociální orientaci. Šlo o typický lokální list. Měl jen tři strany informací, poslední stránku zaplnily reklamy. Obsahoval stručné převzaté zprávy ze světa (zejména Evropy), které

45 TH, březen 1928. Spolu s RHH byly členy např. Memelbund, Bund heimattreuer Ostpreussen, Reichsbund der Danziger, Bund der Posener.

46 V TH se objevila nová rubrika „Vom Grenz- und Auslandsdeutschtum“ (O německv v pohraničí a v zahraničí).

47 TH, březen/duben 1929.

48 TH, květen/červen 1931.

49 Viz Pieter M. JUDSON, *Guardians of the Nation. Activists on the Language Frontiers of Imperial Austria*, Cambridge 2006, s. 66–99.

50 TH, září/říjen 1930, článek „Jugend“.

51 K němu viz článek Jiřího Nemináře v Hlučinských novinách, prosinec 2022, s. 7.

doplňoval o lokální zprávy. Psal spíše věcně, tedy ne v konfrontačním duchu. Zastával se katolické víry a německví na Hlučínsku, proto hájil zásady svobody konfesní školy, svobodného výběru školy podle vyučovacího jazyka, podporu postiženým válkou a plnění závazku vůči národnostním menšinám vyplývajícího ze zákona o ochraně národnostních menšin.⁵² Odsuzoval anulování obecních voleb v Hlučíně na počátku roku 1924, jelikož podle jeho názoru nastaly při průběhu voleb chyby technického charakteru, jež neměly vliv na výsledek a staly se spíše zámkou.⁵³ Zasazoval se o zřízení veřejné německé školy v Hlučíně.⁵⁴ Umírněně, spíše nepřímou, kritizoval oficiální národnostní statistiku na Hlučínsku. Sčítání z roku 1921 retrospektivně hodnotil tak, že každý, kdo se chtěl přihlásit k německé národnosti, byl sčítacími komisari „*gründlich auf Herz und Nieren geprüft werden*“.⁵⁵ A u příležitosti druhého prvorepublikového sčítání lidu se otázal se zjevnou ironií, jak se bude určovat národnost na základě mateřského jazyka v oblasti, kde většina obyvatelstva hovoří nářečím.⁵⁶ *Hultschiner Zeitung* a *Der treudeutsche Hultschiner* na sebe přímo neútočily.

Komplikovanější vztah vládl mezi *Treudeutscher* a *Katolickými novinami*. Ty začaly vycházet v roce 1893 v Ratiboří s výstižným podtitulem „*Jediné v moravském nářečí vycházející noviny v Německu*“. Do roku 1919 byly prusky a hohenzollernsky laděné, byť hájily primárně katolickou víru a sekundárně moravský jazyk obyvatelstva jižního Ratibořska. Mezníkem postojů k ČSR byl červen 1919, tedy okamžik, kdy padlo rozhodnutí ve Versailles. Po rozhodnutí mírové konference *Katolické noviny* pragmaticky konstatovaly: „*Rozumné a potřebné by bylo, kdyby se protestováním proti chystanému připojení na věci ještě něco změnit dalo*“.⁵⁷ Od roku 1920 vycházely pár let v Hlučíně, posléze v Opavě. Staly se lidoveckým (českým křesťansko-sociálním) tiskem, což měly ve druhé polovině 20. let i v podtitulu. Vymezovaly se proti husitům (tj. nekatolíkům a „neznaobohům“), židům, sociálním demokratům, Sokolům, a také proti německé iredentě (zvláště optantům). Stejně jako *Hultschiner Zeitung* mělo každé číslo čtyři stránky. *Katolické noviny* se, byť umírněněji, ohrazovaly i vůči německým křesťanským sociálům, neboť jim vadila jejich údajná protistátní agitace. V otázce německého školství na Hlučínsku zaujaly neurčité stanovisko: nebyly proti německým školám na Hlučínsku, pokud budou tam, kde skutečně žijí německé děti. Neřekly však, zda a ve kterých obcích se podle jejich názoru německé děti vyskytují a existuje nárok na německé školy.⁵⁸ Situaci řady optantů v Německu popsaly jako nelehkou – bydlení v provizoriu a výčitky domácích lidí, že jim zabírají pracovní příležitosti. Vyzývaly optanty, ať nevstupují do

52 *Hultschiner Zeitung* (dále HZ), 11. 6. 1924, úvodník Wahlbetrachtungen.

53 HZ, 16. 1. 1924, s. 2, 5. 3. 1924, s. 2–3, 7. 6. 1924, s. 3.

54 Např. HZ, 25. 10. 1924, s. 1–2, 29. 9. 1928, s. 1.

55 HZ, 22. 11. 1930, s. 2.

56 Tamtéž.

57 *Katolické noviny* (dále KN), 2. 8. 1919, s. 2.

58 KN, 29. 3. 1924, s. 3.

RHH, neboť si tím zatarasí cestu zpět do vlasti (neobdrží potřebné vízum).⁵⁹ Co se politiky československého státu na Hlučínsku týče, opakovaně kritizovaly zejména dvě věci: necitlivost ke katolicismu obyvatelstva a korupční průběh přidělování zbytkových statků v rámci pozemkové reformy.

Dvanáctého dubna 1925 začal na Hlučínsku vycházet státem financovaný list, *Moravec*, a to s jednoznačným cílem působit proti německé iredentě. Unikátním zjevem je vydávání lokálního listu ve tři sta kilometrů vzdálené Praze. Přesto byl veden lidmi znalými hlučínských poměrů. Jeho výkonným redaktorem byl Jan Zápálek, středoškolský pedagog a kulturní pracovník, v letech 1920–1922 prozatímní správce nově zřízeného hlučínského gymnázia. Možná bylo něco pravdy na konstatování v *Treudeutscher*, že nový list vznikl kvůli klesajícímu počtu abonentů *Katolických novin*. *Moravec* byl rozsahem a obsahem ambicióznější než *Katolické noviny*. Chtěl upoutat i zemědělce, neboť pravidelně otiskoval praktické rady týkající se rostlinné i živočišné výroby a skladování zemědělských produktů. Zvláštní rubrikou se obracel na ženy („Co ženy mohou a zможou“). Od druhého ročníku obsahoval poučnou a zábavnou přílohu „Holubice“. Hodně do ní přispíval okresní soudce Karel Kyas, než odešel v průběhu roku 1926 do Brna. *Moravec* se zcela nesmiřitelně stavěl proti optantům a iredentě, ale bránil Hlučínsko v tom smyslu, že za jejich činy nemá trpět všechno obyvatelstvo.

Moravec přišel ve vztahu k fungování RHH s tématy, která nutí k zamyšlení. Vůči optantům namítal, že mnoho z nich bylo do opce vmanipulováno, anebo k ní bylo dokonce přinuceno pod pohrůzkou ztráty zaměstnání v Německu či vyloučením ze školy v Německu.⁶⁰ Za základní neuralgický bod Hlučínska oprávněně považoval téma obživy, a proto se k němu vztahovala řada jeho článků. Kupříkladu apeloval na zřízení nějakého průmyslového podniku v Kravařích, protože mnoho tamních obyvatel se dosud živilo jako hauzírníci (podomní obchodníci) v Německu, a tak na ně měl RHH značný vliv a mohl po nich vyžadovat proněmecké postoje, aby neztratili v Německu svou živnost.⁶¹ Podobně se vyjadřoval k situaci v Píšti, kde se podle něj jen těžko mohlo dařit české osvětové práci, když nebyla podpořena pracovními příležitostmi.⁶² Nabádal k vytrvalému a nekompromisnímu postupu vůči německé iredentě, současně však i k trpělivosti, neboť poměry na Hlučínsku, jež bylo podle něj v pruské éře zanedbáváno, není možné zlepšit okamžitě. V několika článcích v tomto duchu agitoval dokonce v hlučínském nářečí, čímž chtěl zvýšit působivost. Uvedme si úryvek z takového článku: „*Pan prezident Šramek, naš konvisař, jak slyšel jsem kajsik zvoníč, staraju se co najvəc možu o robotu a zarobek pro naše ludi a děcka z Hučinska. To je všeccko pjekne a p. prezident maju recht. Hlučičnaci pryj z vesna budu v tym ohledu šumně překvapeni. Ene daj Pambu, aby se to p. prezidentovi dobře podařilo a hlavně je, aby smy potym z teho měli co my, dobři Moravci, lebo taci,*

59 KN, 31. 5. 1924, úvodník, 4. 10. 1924, úvodník.

60 *Moravec*, 11. 9. 1925, úvodník. Většina optantů totiž nepodala opční prohlášení z Hlučínska, tedy z ČSR, nýbrž z Německa, kde už v té době pracovala či studovala.

61 *Moravec*, 12. 5. 1925, s. 1.

62 *Moravec*, 30. 6. 1927, s. 6.

*co za chlebičkem v Německu teho čvaňa maju až pod krk a keři by radši doma seděli a byli dobryma Moravcoma! Dač chleba a zarobek enem našim luďam, aby roba doma furt něhučela: 'Josef, mezi Čechy mi nechud', abysi něpřišel u Němca o zarobek a děcka o chleb!' a buděče viděč, že naši lude u nas něbudu šedač na dvouh stolkach, že něbudu na oko Moravci a do opravdej Němci, ale že děň ze dňa budě na Hučínsku přibirač na všeckych stranach věc a řeč moravska, a že Hučínsko budě plyvač v tej vodě, jak to česka republika chce mět. Pamatajče, že co je po nahle, to je po djable a že rozumni lude vju, že naraz něide pomošć kasam ani luďam k zarobku, ale krok za krokem – ja!!'*⁶³

Moravec kategorizoval obyvatele Hlučína podle jejich vztahu k ČSR. Hlučičan pročeskoslovenského politického smýšlení měl mít přednost při přijímání do zaměstnání: „*Na práce státní přijímají se dělníci i z Hlučína. Hlučičáci jsou sice všichni Moravci, přec při zadávání práce je třeba dbáti rozdílu mezi Moravci rodem a Moravci rodem a smýšlením. Nutno napřed dáti práci těm, kteří vždy a všude vystupovali a vystupují jako Moravci*“.⁶⁴

Několik článků se týkalo průběhu pozemkové reformy na Hlučínsku. Je zajímavé, že Moravec jednoznačně deklaroval národnostní záměr pozemkové reformy, který byl přitom oficiálními místy popírán. Podle listu se měl přiděl půdy řídit kritériem národní spolehlivosti: „*Hlučinský lid promeškal vhodnou dobu k tomu, aby při nadcházejícím, abychom tak řekli, hlavním období pozemkové reformy, bylo v plném rozsahu přihlíženo k jeho přáním. Trvalo to několik let, co Státní pozemkový úřad čekal, zda se rozhodneme pro to býti Moravci, a upřímnými příslušníky československé republiky. A řekněme hned: nedočkal se [...] A v tom leží hlavní důvod značné opatrnosti Státního pozemkového úřadu k našim požadavkům. Neboť tento úřad neprovádí pozemkovou reformu, aby při ní dával půdu Němcům a jejich zaprodancům. A tak se uvažuje o tom, aby se celá věc provedla jaksí provisorně, a k přidělu na drobné uchazeče, aby se přikročilo teprve tehdy, až bude zřejmo, že se u nás nezapaluje jedna svíčka československému pánubohu a druhá pruskému čertu*“.⁶⁵

Před parlamentními volbami v roce 1925 Moravec hrozil, že k drobnému přidělu půdy se obyvatelstvo nedostane, pokud nebude volit státotvorně: „*Na základě dosavadní praxe pozemkové reformy možno souditi na to, že v obcích, kde bude při volbách většina obyvatelstva hlasovati s Němci a komunisty, zůstanou veliké zbytkové statky, a do drobného přidělu přijde málo, nebo docela nic. Naproti tomu tam, kde bude většina československá, bude v největší míře podporován drobný přiděl*“.⁶⁶ Po volbách (z pohledu českých stran ve většině obcí neúspěšných) list kritizoval oddalování parcelace půdy: „*S větším důrazem mluvilo se o parcelaci před volbami. Němci tvrdili, že je to volební trik, aby naň Hlučičáci nasedli. Nutno říci, že to nebylo moc moudré začíti mluviti o parcelaci těsně před*

63 Moravec, 17. 12. 1925, s. 7.

64 Moravec, 28. 8. 1925, s. 5.

65 Moravec, 19. 6. 1925, úvodník k pozemkové reformě. K provádění pozemkové reformy na Hlučínsku viz V. PLAČEK, *Pražáci II*, s. 97–98, 139–144.

66 Moravec, 30. 10. 1925, s. 1.

volbami. *Bud' se chce parcelovati a pak se parceluje nebo nechce. Když však se parcelace slíbila, pak se musí též provést*“.⁶⁷ Moravec doporučoval parcelaci provést, ale půdu dát jen spolehlivým osobám a jen do pronájmu, v případě zbytkových statků opět jejich pronajmutí národně uvědoměným nájemcům. Za věrnost národu by časem půda přešla do vlastnictví.⁶⁷ Kritizoval vytvoření velkých zbytkových statků a politikaření při jejich přidělování: „*Jsou to patrně opět tučná sousta pro různé více či méně osvědčené politiky, válečné zbohatlíky a protekční děti některých politických stran, kdežto drobný lid [...] vyjde opět naprázdno.*“⁶⁸ O pár týdnů později litoval, že mezi nájemci zbytkových statků nefiguruje nikdo z místních lidí.⁶⁹ O rok později naopak schvaloval, že několik kravařských občanů přišlo při revizi přidělů o pronájem juterek,⁷⁰ a to kvůli aktivitám v německém spolkovém životě: „*Vždyť ostatně často slyšeli od německých agitátorů, že každý musí juterka dostat, ať již dělá co chce, protože každý má na ně právo. Čert však nikdy nespí. Došlo k revisi přidělů se strany Státního pozemkového úřadu. A při té naši moudří sousedé kristlichsociální vyšli na prázdno, ačkoliv již dva roky na přidělené půdě hospodařili. Hrklo v nich jako ve starých hodinách a běželi ku kristsociálům pro rozum. Tam jim poradili, aby podali stížnost na nejvyšší správní soud. Stalo se, stálo to několik tisíc a výsledek byl velmi trudný. Nejvyšší správní soud rekurs jejich zamítl a potvrdil rozhodnutí Pozemkového úřadu. A tak jsou juterka pryč, peníze pryč, zbyly jen zklamané naděje a trocha ostudy.*“⁷¹

V řadě článků se Moravec zabýval ožehavým tématem školství na Hlučínsku. K tomuto tématu psal velmi tendenčně. Opakovaně zdůrazňoval, že ke zřízení německých škol na Hlučínsku není důvod. Dokonce tvrdil, že zde nežije dostatečný počet dětí německého mateřského jazyka, což v několika obcích prokazatelně nebylo pravdou. Zamlčoval, že na Hlučínsku nemají německou veřejnou školu ani německé děti, které by na ni, v případě ukončení suspendace jinak celostátně platných předpisů, měly zákonný nárok.⁷² Po vstupu německých aktivistických stran do vlády (1926) panovala v listu zjevná obava z otevření německých škol na Hlučínsku. Opakovaně argumentoval, že by to poškodilo českou věc, a že na Hlučínsku nežijí německé děti, tedy že by školy sloužily k odnárodňování. Moravec využíval i značně spornou metodu otištění jmen osob, které měly na věc jiný názor: rodičů, kteří posílali své děti do Privatunterrichtu,⁷³ jmen žáků z Hlučínska maturujících na opavském německém gymnáziu⁷⁴, či členů petřkovického obecního zastupitelstva hlasujících pro (státními úřady nakonec neschválené) otevření německé obecné školy.⁷⁵

⁶⁷ Moravec, 18. 2. 1926, s. 1–2.

⁶⁸ Moravec, 30. 4. 1926, s. 1.

⁶⁹ Moravec, 28. 5. 1926, s. 4.

⁷⁰ Nářeční výraz pro plošnou míru jitra (Morgen).

⁷¹ Moravec, 5. 5. 1927, s. 7.

⁷² Např. články ze 16. 7. 1925, s. 1, 11. 9. 1925, s. 7, 1. 4. 1926, s. 2.

⁷³ Moravec, 24. 9. 1926, s. 4–5, 7. 10. 1926, s. 6–7.

⁷⁴ Moravec, 30. 6. 1927, s. 7.

⁷⁵ Moravec, 14. 8. 1927, s. 5.

Moravec nepřímou poukazoval na jeden ze základních problémů české osvětové práce na Hlučínsku, a to na neznalost a nerespektování místní mentality: „*Ve styku s obyvatelstvem musejí naši lidé býti vždy opatrnými a prozíravými, při tom musejí však snažiti se, aby svou celou osobou získali si důvěru a vážnost u obyvatelstva; zejména musí osoby veřejně činné zdržovati se jakýchkoliv projevů proti dobrým zvykům lidu a proti jeho hluboce zakořeněnému náboženskému přesvědčení*“.⁷⁶

U příležitosti každých voleb, ať už parlamentních, zemských či místních, *Moravec* hájil primordialistické pojetí národa, tedy takové, podle něž se národní příslušnost odvíjí od předků, a proto je neměnná. Proto podle listu na Hlučínsku téměř nežili „praví“ Němci, a i na německých kandidátkách v obecních volbách byli Moravci a ne Němci. Každé, z pohledu českých stran neúspěšné, volby na Hlučínsku podle listu jen zhoršovaly pozici Hlučínska a snižovaly ochotu centrálních míst pomáhat: „S Hlučínskem jde to z kopce a čím dále hůře od té doby, co volí.“⁷⁷ Alespoň jednou mohl *Moravec* psát o českém vítězství ve volbách,⁷⁸ avšak bylo to spíš vítězství uměle vytvořené než skutečné. Podzemní obecní volby 1927 totiž neproběhly na Hlučínsku ve všech obcích, neboť v deseti obcích, zejména největších baštách německých stran (Hlučín, Kravaře, Kouty atd.) byly o několik měsíců pozdrženy. V osmi z těchto deseti obcí pak zvítězily německé strany.⁷⁹

List přestal vycházet náhle, 15. prosince 1927. V posledním čísle zdůvodnil konec své existence čtyřmi důvody: 1) Iredenta na Hlučínsku je v troskách. Němečtí křesťanští sociálové vedou prostátní politiku. Přitom boj proti iredentě byl jedním z hlavních úkolů *Moravce*. 2) Národní uvědomění pokračuje, národní život už je zorganizován. 3) Jak ukázaly poslední obecní volby, orientace obyvatelstva podle politické příslušnosti k jednotlivým politickým stranám značně pokročila, přičemž *Moravec* stál nad stranami. 4) Hlučínsko je malé a samo list nemůže finančně držet.

Lze předpokládat, že němečtí křesťanští sociálové si jako nová vládní strana mohli vymoci konec financování státem, a tedy i existence listu, který byl na Hlučínsku namířen proti jejich zájmům. Nicméně, přímý důkaz nemáme.

V mezidobí od zániku *Moravce* do vzniku *Našeho domova* se polemikám s *Treudeutscher* věnoval zejména národně-demokratický *Moravsko-slezský deník* (dále *Deník*) vycházející v Moravské Ostravě. Od *Moravce* převzal i metodu veřejné dehonestace „národních zrádců“, když například v roce 1924 otiskl jmenný seznam žadatelů o zřízení veřejné německé školy v Hlučíně. Seznam doprovodil slovy: „*Lidé, německy vůbec neumějící, žijící z českých peněz, byli tak bezcharakterní, že se postavili do otevřeného boje pro německou školu, ve které by se děti jejich dále poturčovaly. Živnostníci a obchodníci, většinou odkázáni na české úřednictvo, neměli tolik slušnosti, aby pochopili to, o čem sice tajně dávno jsou přesvědčeni, a sice, že v Hlučíně až na snad nejvýše pět*

⁷⁶ *Moravec*, 28. 8. 1925, s. 6–7.

⁷⁷ *Moravec*, 22. 9. 1927, úvodník Obecní volby.

⁷⁸ *Moravec*, 20. 10. 1927, s. 1.

⁷⁹ V. PLAČEK, *Prajzáci II*, s. 122–123.

rodin vůbec není Němců a že sčítání lidu, dle kterého napočteno bylo v městě přes 1 400 Němců, by vyžadovalo důkladné revise! [...] Ať úřady a čeští lidé vůbec vědí, na čem jsou, ať vědí, v kom mají vidět své nepřátele“.⁸⁰

Deník volal po tvrdším postupu na Hlučínsku: „Hlučín, který byl do roku 1920 vlastně neznámou vesnicí, stává se od té doby více známým, hlavně v Německu, kde iredenta hlučínská pracuje plnou parou pro návrat Hlučínska k Německu, a iredentou na Hlučínsku samém, pod vedením německé Opavy“, „O Hlučínsko bojuje se vlastně stále a dále tichý, ale houževnatý boj mezi Československem a Německem“, „Na Hlučínsku měl by platiti nějaký ostřejší zákon na ochranu republiky, neboť jenom řízností a přísností dalo by se Hlučínsko nakloniti na naši stranu. Dát Hlučínsku německé školy jest tolik, jako dáti kandidátu sebevraždy do rukou revolver“.⁸¹

O německé školy na Hlučínsku prý neusilovalo obyvatelstvo, ale placení organizátoři germanizačních spolků, kteří křížovali hlučínské vesnice a zakládali pro neuvědomělý moravský lid Kulturverbände.⁸² *Deník* přitom naznačoval, že obyvatelstvo závislé na práci v Německu si svou proněmeckou náklonnost nevybralo až tak dobrovolně. Uvedl, že při volbách 1925 obdrželi v Rohově, Bolaticích i v dalších obcích voliči zaměstnaní v Německu výpověď z práce s tím, že když budou volit německou kandidátku, a ta projde, budou přijati zpět.⁸³ Tvrzení není verifikovatelné.

Deník zdůraznil, že Hlučínsko se za ČSR hospodářsky rozvinulo, a že naprostá většina dělníků z Hlučínska má práci ve svém státu, a ne v Německu. Odkazoval na úřední statistiku z roku 1927 uvádějící 8 275 dělníků, z nichž bylo 632 bez práce a 960 pracovalo v Německu. Mimoto pracovalo v Německu 537 podomních obchodníků.⁸⁴

První číslo časopisu *Náš domov* (dále *Domov*) vyšlo 28. 6. 1930. Redakce sídlila v Opavě. Podtitul listu zněl *Neodvislý časopis pro Hlučínsko*. Podle *Treudeutscher* byl *Domov* financovaný vládou a vedený přistěhovalými úředníky, a kromě nich se v něm angažovali kobeřický farář Ottawa (za I. republiky se psal Otava) a bohuslavický učitel Wilhelm Skovranek, který byl dříve pruským učitelem v Závadě.⁸⁵

80 *Moravsko-slezský deník* (dále MSD), 6. 12. 1924, s. 3.

81 MSD, 8. 7. 1928, s. 1.

82 MSD, 15. 7. 1928, s. 3.

83 MSD, 25. 7. 1928, s. 4.

84 MSD, 4. 10. 1928, s. 1. Podobný údaj, o tisícovce Hlučičanů na práci v Německu v první polovině roku 1927, uvádí V. PLAČEK, *Prajáci II*, s. 138. Oproti tomu, německý konzul z Moravské Ostravy Erich Karow hlásil téhož roku, na základě zpráv důvěrníků, 3–5 000 Hlučičanů pracujících v Německu (včetně hauzírů). Ke zprávě dodal, že poslední číslo se mu zdá příliš vysokým. Viz M. ALEXANDER, *Das Hultschiner Ländchen*, s. 294. Zajímavý údaj nalezl v ratibořském archivu Milan Myška. Podle ratibořského landráta pracovalo na počátku 20. století v ostravských průmyslových závodech na šest tisíc dělníků z Hlučínska, což poněkud relativizuje neustále opakovanou tezi o jednoznačné pracovní závislosti Hlučičanů na Německu, která se přenesla i do meziválečného období. Vzhledem k dopravní dostupnosti Ostravska díky železniční trati Opava-Svinov, jež vedla do roku 1920 prakticky po státní hranici, se jeví dojíždění řady lidí na Ostravsko pravděpodobným. Viz M. MYŠKA, *Zápas Čechů o Hlučínsko*, s. 263.

85 TD, listopad/prosinec, 1930, *Das Hultschiner Ländchen im Lichte der tschechischen Presse*.

Stejně jako ostatní česká periodika, i *Domov* zdůrazňoval moravskou (tedy v jeho vnímání českou) etnicitu hlučínského obyvatelstva. Pozastavil se nad paradoxem, že československé sčítání lidu 1921 vykázalo na Hlučínsku větší podíl německé národnosti, než předchodzí pruská statistika mateřského jazyka: „*Sčítání lidu na Hlučínsku nesmí být živým zrcadlem národnostních poměrů v tomto území. Rok 1921 příliš zkresleně přinesl velký počet jinonárodních příslušníků, ačkoli za Německa jasně a nefalšovaně bylo dokázáno úřední statistikou, že náš hlučínský kraj je z devadesáti procent moravský*“.⁸⁶ Tvrzení je pravdivé, jak vyplývá z porovnání statistik. Ve všech hlučínských obcích byl počet obyvatel se zapsanou německou národností v roce 1921 vyšší než počet obyvatel německého mateřského jazyka v roce 1905. Jinak je tomu s dalším tvrzením otištěným v témž článku, že počet Němců byl po sčítání lidu 1921 výrazně snížen odstěhováním několika tisíc optantů.⁸⁷ Jednak právo optovat měl každý bez ohledu na národnost (tedy optovat mohli i lidé se zapsanou čsl. národností), a hlavně, nemalá část lidí podávajících opční prohlášení, dost možná většina, už žila v Německu v době konání opce, a velmi pravděpodobně se tedy neúčastnila sčítání lidu.

Stejně jako *Moravec*, i *Domov* nemohl vynechat téma pozemkové reformy. V roce 1930 list zveřejnil názor nejmenovaného činitele, podle kterého by neměli stávající nájemci dostat půdu do trvalého vlastnictví, neboť někteří lidé po přidělení přídělů vstoupili do německých spolků. Redakce uvedla, že s tímto názorem tak úplně nesouhlasí, aniž by uvedla argumenty.⁸⁸ O pár dní později publikovala mínění Karla Kyase, bývalého okresního soudce v Hlučině, který naopak s názorem plně souhlasil, a uvedl, že pozemková reforma není sociální péče a nemají být odměňováni zrádci.⁸⁹ Na Kyasův článek reagoval člen Okresního zastupitelstva v Hlučině Petr Šuba. Pozastavil se nad Kyasovým doprovodným argumentem, že se dosud nenašel žádný hlučínský rodák, jenž by veřejně vystoupil ve prospěch národního vědomí Moravců. Podle Šuby se jich našlo již několik, avšak aktivita ochabuje, neboť místní rodáci jsou opomíjeni a přistěhovaletými exponenty zatlačováni do pozadí. Mezi jmenované členy okresního zastupitelstva se nedostal ani jeden rodák z Hlučínska. Ti, co na Hlučínsko přišli a obdrželi značné výhody, nevykonali nic lepšího, uzavřel Šuba svůj pohled.⁹⁰

Jak už jsem uvedl, s *Domovem* spolupracoval kobeřický farář Josef Otava. Angažoval se v pročeskoslovenském duchu, ale zároveň hájil pozice katolické církve. V září 1930 v úvodníku připomněl, že katolická církev vyhlásila v *Katolických novinách* hned po připojení Hlučínska k ČSR svou loajalitu pod podmínkou, že vláda bude respektovat náboženské přesvědčení obyvatelstva.⁹¹ Na konci roku 1930 vyzval Otava hlučínské

86 Náš domov (dále ND), 5. 7. 1930, s. 3.

87 ND, 12. 7. 1930, s. 1–2.

88 ND, 26. 7. 1930, s. 1.

89 ND, 2. 8. 1930, s. 1.

90 ND, 16. 8. 1930, s. 2.

91 ND, 6. 9. 1930, s. 1.

obyvatelstvo, aby se v nastávajícím sčítání lidu přihlásilo k československé národnosti.⁹² Pokud *Moravec* poukazoval na existenční nátlak ze strany RHH na optanty, aby vstoupili do tohoto iredentistického spolku, *Deník* obviňoval německou iredentu ze stejného postupu vůči obyvatelům Kravař a Koutů – pokud chtěl někdo práci v Německu, očekávalo se od něj, že se bude účastnit německého spolkového života a zapíše své dítě do německé školy v Opavě či do Privatunterrichtu.⁹³ Aktivní proněmecké postoje tedy nebyly jen výhodou při shánění práce v Německu, ale dost možná i podmínkou jejího získání.

Rovněž *Domov* používal metodu národní dehonestace osob inklinujících k němectví. V roce 1930 otiskl jednak jmenný seznam rodičů z Hlučínska posílajících své děti do německých škol v Opavě, jednak jmenný seznam obyvatel Hlučína žádajících zřízení německé školy.⁹⁴

Závěr

S tiskem je zapotřebí pracovat velmi obezřetně, protože ať už se jedná o tisk „nadstranický“, „nezávislý“, anebo o tiskový orgán toho či onoho politického uskupení, jeho úkolem vždy bylo, je a bude čtenáře ovlivňovat, a to výběrem popisovaných událostí, jejich interpretací, způsobem jejich hodnocení atd. V tom však netkví jen hlavní slabina, nýbrž je to z pohledu badatele i největší deviza a pohnutka k tomu, aby se vnořil do studia dobových periodik. Nalezne v nich spoustu detailních informací, z nichž většinu použije pouze tehdy, když se věnuje lokálním dějinám té či oné obce. Tu a tam však jen a jen v dobových periodikách nalezne detail, který významněji doplní stav bádání. A hlavně, pokud se do studia dobových periodik pustí ve chvíli, kdy už má o tématu dostatečné znalosti z jiných zdrojů, otevře se mu jiná perspektiva. Badatel je v té chvíli schopen „číst mezi řádky“, zamýšlet se nad tím (a snad i odhalovat), proč byl ten či onen článek napsán zrovna takovým způsobem, jakým napsán byl.

Doufám, že už mám s tématem meziválečného Hlučínska dostatečnou badatelskou zkušenost. Jako hlučínský rodák jsem navíc konfrontován i s rodinnou pamětí, která mne ovlivňuje, a to i podvědomě. Procházení dobového tisku mi pomohlo uvědomit si, jak snadno se synergií rodinných pamětí formuje mýtus, který bývá dosti často, ne-li vždy, zplošťující a jednostranný. Mám pocit, že zamýšlení se nad informacemi v českém a německém tisku mi pomohlo lépe a výrazněji zaznamenat tři skutečnosti. Zaprvé, sílu tlaku či nátlaku na hlučínské obyvatelstvo včetně optantů. Tento tlak měl maximální možnou intenzitu z obou soupeřících táborů, českého i německého. Oba tábory využívaly všech dostupných prostředků, zejména ekonomických (příděl půdy, zachování či zajištění pracovní pozice). Zadruhé, nikoliv rozhodující, nicméně přesto ne nevýznamný vzestup pročeskoslovenské loajality u části autochtonního obyvatelstva Hlučínska, jak dokazuje například vyšší počet hlasů odevzdaných českým stranám v obecních volbách 1927/1928

⁹² ND, 29. 11. 1930, s. 1.

⁹³ ND, 1. 11. 1930, s. 3.

⁹⁴ Seznam rodičů v ND, 1. 11, s. 4 a 8. 11. 1930, s. 3. Seznam obyvatel v ND, 15. 11. 1930, s. 3.

ve srovnání s volbami předešlými. Domnívám se, že by se další bádání mohlo zaměřit právě na „státotvorné“ Hlučíňany, jejich jednání, motivaci, reakci jejich okolí. Badatelský oříšek však budou představovat potřebné prameny. A konečně zatřetí, skutečnost, že hodnocení vztahu Hlučínska k Československu a Československa k Hlučínsku je třeba založit spíše na stavu platném ke konci dvacátých let než na období těžké hospodářské krize, která znamenala těžký direkt a umožnila vítěznou ofenzívu německé iredenty.

V elaborátu k hlučínské iredentě z roku 1928, tedy ještě před Velkou krizí, bývalý zplnomocněný komisař pro Hlučínsko Jan Šrámek mj. uvedl, že „víra v moc spolku Reichsverband heimatliebender Hultschiner u prostého lidu hlučínského, který není ani národně ani politicky uvědoměným, je velmi silná, neboť spolek poskytuje mu skutečně materiální výhody tím, že mu umožňuje v Německu výdělek v zlaté marce neb alespoň mu slibuje takovéto výhody. Při nynější relaci naší koruny k říšské marce je tento způsob iredenty nesporně nejpůsobivějším, vezme-li se v úvahu při tom vypjaté prospěchářství hlučínského lidu.“⁹⁵ Ať už se díváme na řadu kroků československých úřadů na Hlučínsku jakkoliv kriticky, je třeba je hodnotit v interakci s činností iredenty reprezentované v prvé řadě Reichsverbandem a jeho časopisem. A ta se bez jakékoliv pochybnosti vměšovala do vnitřních záležitostí sousedního státu, což žádný suverénní stát neponechá bez odezvy.

A Fierce Duel. Der treudeutsche Hultschiner and Other Periodicals in the Struggle for the Favour of the Hlučín Population from the Annexation of the Hlučín Region to Czechoslovakia until 1930
(Summary)

Immediately after the loss of the territory of the Hlučín region, a group of people was formed in Germany, which influenced the mood of the Hlučín population in a pro-German and anti-Czechoslovak spirit. Its ultimate goal was to return the territory to Germany. This group supported pro-German cultural, social and political activities in the Hlučín region in every possible way. It was recruited mainly from teachers and officials who had worked there before 1920.

*This group founded the Reichsverband Heimatliebender Hultschiner (RHH), which was joined mainly by optants, i.e. inhabitants who accepted German citizenship and left for Germany after the annexation of the Hlučín region to Czechoslovakia. RHH established the magazine (monthly) *Der treudeutsche Hultschiner* with the aim of influencing the moods and attitudes of both the optants and the inhabitants of the Hlučín region. The magazine was published for eleven years. In its constantly repeating argumentative equipment, the leading position was occupied by the allegedly German character of the Hlučín region and the denial of the right to self-determination (i.e. remaining with Germany) to the population of Hlučín region after the First World War. His greatest attention and criticism was focused on the situation in education in the Hlučín region, i.e. the Czechization of schools. The second highly watched area was elections, whether parliamentary or municipal. *Der treudeutsche Hultschiner* celebrated the victory of German parties in the Hlučín region in every election, and contrasted the results with the official national statistics, according to which less than 20% of Germans lived in the Hlučín region. Identification of election results with national statistics was very purposeful and in essence very problematic, as votes for German parties in the Hlučín region were rather a manifestation of political thinking and expectations of the economic benefits of pro-German attitudes. A number of articles from the second half of the 1920s indicate the networking of RHH as the publisher of the *Der treudeutsche Hultschiner* with German organizations targeting German minorities in the East. From about 1927 onwards, the *Treudeutscher* began to publish new reports on the life of German minorities in other countries, which evidenced the reborn German *Drang nach Osten*.*

⁹⁵ Elaborát „Iredenta na Hlučínsku“, NA, Ministerstvo vnitra I – prezidium, kart. 1408, f. 55.

To a certain extent, the German-language newspaper Hultschiner Zeitung, published in Hlučín, was a companion of the Treudeutscher. Newspaper had a Christian-social orientation and wrote rather matter-of-factly, not in a confrontational spirit. It defended the Catholic faith and Germanness in the Hlučín region, the principles of freedom of confessional school, free choice of school according to the language of instruction, support for those affected by the war and fulfilment of the obligation to national minorities arising from the law on the protection of national minorities.

In 1925–1927, the state-financed Czech-language newspaper Moravec was published for the Hlučín region, with the clear aim of working against the German irredenta. It rightly considered the topic of employment to be the basic neuralgic point of the Hlučín region, and therefore related a number of articles to it. In relation to the functioning of RHH, Moravec came up with topics that make you think. It objected to the optants that many of them had been manipulated into the opting or even forced into it under the threat of losing their jobs in Germany or expulsion from school in Germany. Moravec indirectly pointed out one of the basic problems of Czech educational work in the Hlučín region, namely ignorance and disrespect for the local mentality. On the other hand, jobs and land were to go only to those inhabitants who were loyal to Czechoslovakia.

*In 1930, *Náš domov* began to be published with the subtitle *Independent magazine for the Hlučín region*. Like other Czech periodicals, *Náš domov* also emphasized the Moravian (or in his perception Czech) ethnicity of the Hlučín population. It criticized the corrupt course of land reform in the Hlučín region, which harmed Czechoslovak efforts.*

Použité zdroje:

Archivní prameny:

Národní archiv

Ministerstvo vnitra I – prezidium

Nejvyšší správní soud

Zemský archiv v Opavě

Reinhold Weigel

Tištěné prameny:

Lev BENA, *Hlučínsko. Stručná informace a průvodce krajem*, Brno 1924.

Eberhard BOLLACHER, *Das Hultschiner Ländchen im Versailler Friedensvertrag*, Stuttgart 1930.

Der treudeutsche Hultschiner.

Gemeindelexikon für das Königreich Preussen. Auf Grund der Materialien der Volkszählung vom 1. Dezember 1905. Heft VI. Provinz Schlesien, Berlin 1908.

Hultschiner Zeitung

Hermann JANOSCH, *Das Hultschiner Ländchen*, Ratibor 1930.

Katolické noviny

Gustav KOŘENÝ, *Dnešní Hlučínsko*, Opava 1924.

Karel KYAS, *Hlučínské paměti*, Vyškov 1926.

Moravec

Moravsko-slezský deník

Náš domov

Rudolf STRÁNSKÝ, *Hlučínsko*, Opava 1938.

Literatura:

Manfred ALEXANDER, *Das Hultschiner Ländchen in der Berichterstattung der deutschen diplomatischen Vertretung in Prag (1919–1932)*, Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis, řada C, 5, 2000, s. 287–299.

Lumír DOKOUPIL – Milan MYŠKA (edd.), *Biografický slovník Slezska a severní Moravy*, Sešit 5, Opava – Ostrava 1996.

Veronika HOLEŠOVÁ, *Německy psaný pohádkový svět na Hlučínsku*, in: Irena ŠEBESTOVÁ (ed.): *Kulturní a literární život německy mluvícího obyvatelstva*, Hlučín – Ostrava 2014, s. 42–53.

Pieter M. JUDSON, *Guardians of the Nation. Activists on the Language Frontiers of Imperial Austria*, Cambridge 2006.

Jiří JUNG – Jiří NEMINÁŘ, *Kdo jsou lidé na Hlučínsku*, Muzeum Hlučínska 2016.

Pavel KLADIWA, *Národnostní politika na meziválečném Hlučínsku (s důrazem na základní školství)*, Slezský sborník 113, 2015, č. 1, s. 105–128.

P. KLADIWA, „Řeč moravská, duše pruská?“ Česko-německé soupeření na Hlučínsku v meziválečném období, Hlučínsko: vlastivědný časopis Muzea Hlučínska, 5, 2015, č. 2, s. 29–32.

P. KLADIWA, *Smýšlením Němci, statisticky Češi. Národnostní klasifikace na meziválečném Hlučínsku*, Časopis Slezského zemského muzea, série B, 64, 2015, č. 1, s. 21–34.

Ivana KOLÁŘOVÁ, *Bezpečnostně-politické poměry a působení pořádkových složek na Hlučínsku ve 20. letech 20. století*, Slezský sborník 113, 2015, č. 1, s. 89–113.

I. KOLÁŘOVÁ, *Bezpečnostně-politické poměry na Hlučínsku očima pořádkového aparátu v první polovině 30. let 20. století*, Slezský sborník 115 (2017), č. 2, s. 49–69.

I. KOLÁŘOVÁ, *Bezpečnostně-politické poměry na Hlučínsku očima pořádkového aparátu v období mezi volbami 1935 a Mnichovskou dohodou*, Slezský sborník 116, 2018, č. 1, s. 57–81.

Zdeněk KRAVAR – Jiří NEMINÁŘ, *Osobní fond Reinholda Weigela*, Hlučínsko: vlastivědný časopis Muzea Hlučínska 7, 2017, č. 2, s. 25–26.

Milan MYŠKA, *Zápas Čechů o Hlučínsko (před rokem 1920)*, in: Evropa mezi Německem a Ruskem: sborník prací k sedmdesátinám Jaroslava Valenty, Praha 2000, s. 255–266.

Jiří NEMINÁŘ (ed.), *Hlučínsko 1920–2020: sborník příspěvků z konference ke 100. výročí vzniku Hlučínska*, Hlučín 2020.

Nina PAVELČÍKOVÁ, *Postoje obyvatelstva Hlučínska v letech politických zvrátů 1930–48*, Slezský sborník 88, 1990, č. 1, s. 280–95

Vilém PLAČEK, *Prajzáci aneb k osudům Hlučínska 1742–1960*, Kravaře 2000.

V. PLAČEK, *Prajzáci II aneb Hlučínsko ve staronové vlasti 1920–1938*, Háj ve Slezsku 2007.

Karel SOMMER, *Proněmecké iredentistické hnutí na Hlučínsku v první polovině 20. let*, Slezský sborník 90, 1992, č. 3–4, s. 227–241.

Tomáš TRACZ, *Spuren der deutschen Kultur in der eigenen Region am Beispiel der Zeitung „Der treudeutsche Hultschiner“*, Ostrava 2014 (nepublikovaná diplomová práce).

Prof. PhDr. Pavel Kladiwa, Ph.D.
Ostravská univerzita
pavel.kladiwa@osu.cz